

GENERALSTABEN.

Det mellemeuropæiske Traktatsystems
Tilvejebringelse i 1892—94 *).

Af

Dr. Will. Scharling.

Da General Caprivi i Marts 1890 afløste Bismarck som Rigskansler, forefandt han Tyskland i en handelspolitisk Situation, som maatte frembyde ikke ringe Betænkeligheder. Den protektionistiske Politik, som Bismarck i 1879 havde skaffet Overmagten i Tyskland, havde fundet Efterligning — og Gengæld — i de fleste andre Lande, selv saadanne, i hvilke Frihandelen syntes at have faaet fast Fodfæste, som Schweiz og Sverige; i nogle havde den endog skabt en mod Tyskland fjendtlig Stemning, saaledes navnlig i de to for dets Industri og Handel særlig vigtige Lande, de Forenede Stater og Rusland, der ikke ved Traktater vare bundne til Toldsatser, som indtil videre ikke kunde forhøjes overfor Tyskland, og med hvilke det end ikke stod i traktatmæssigt Mestbegunstigelsesforhold, om et saadant

*) Den her meddelte Artikel er et Fragment af det om kort Tid udkommende Slutningshefte af Prof. Scharlings Handels- og Toldpolitik, der i sin Helhed giver en Fremstilling af Europas handelspolitiske Historie 1860—1905.

GENERALSTABEN.

Det mellemeuropæiske Traktatsystems
Tilvejebringelse i 1892—94 *).

Af

Dr. Will. Scharling.

Da General Caprivi i Marts 1890 afløste Bismarck som Rigskansler, forefandt han Tyskland i en handelspolitisk Situation, som maatte frembyde ikke ringe Betænkeligheder. Den protektionistiske Politik, som Bismarck i 1879 havde skaffet Overmagten i Tyskland, havde fundet Efterligning — og Gengæld — i de fleste andre Lande, selv saadanne, i hvilke Frihandelen syntes at have faaet fast Fodfæste, som Schweiz og Sverige; i nogle havde den endog skabt en mod Tyskland fjendtlig Stemning, saaledes navnlig i de to for dets Industri og Handel særlig vigtige Lande, de Forenede Stater og Rusland, der ikke ved Traktater vare bundne til Toldsatser, som indtil videre ikke kunde forhøjes overfor Tyskland, og med hvilke det end ikke stod i traktatmæssigt Mestbegunstigelsesforhold, om et saadant

*) Den her meddelte Artikel er et Fragment af det om kort Tid udkommende Slutningshefte af Prof. Scharlings Handels- og Toldpolitik, der i sin Helhed giver en Fremstilling af Europas handelspolitiske Historie 1860—1905.

end faktisk anerkendtes af de Forenede Stater. Og overfor de Stater, som vare saaledes traktatbundne, at de ikke ensidigt kunde forhøje deres Toldsatser, var Forholdet for største Delen det, at Tyskland kun indirekte var sikret imod saadanne Forhøjelser derved, at de paagældende Stater havde bundet sig overfor Frankrig, og at dette gennem Mestbegunstigelsesklausulen kom ogsaa Tyskland til Gode. Men da Frankrig netop paa dette Tidspunkt var i Færd med at opsiges sine Traktater eller alt havde gjort det, vilde Tyskland, saafremt Frankrig ikke var til Sinds at forny dem eller dog sætte nye Tarifraktater i Stedet, være udsat for, at Mestbegunstigelsen blev omtrent uden reelt Indhold, og at de forskellige Stater vilde faa frie Hænder til at besvare Tysklands protektionistiske Toldsatser med tilsvarende, der kunde blive i høj Grad generende for dets vigtigste Eksportindustrier. Og Virkningen heraf vilde blive endnu mere følelig, saafremt der samtidig skulde indtræde daarlige Høstaar og høje Kornpriser skulde vise sig som den uundgaaelige Følge af Tolden paa Korn.

Og dette sidste blev netop Tiltældet i 1890—91. I det foregaaende Tiaar var Korntolden ikke bleven særlig følt af de tyske Konsumenter og havde ikke fremkaldt særlig Misfornøjelse og Uvilje, fordi Kornpriserne i det hele trods Tolden snarest vare lavere end i den forudgaaende Tid. Indtil 1890 opretholdt man da ogsaa den Paastand, at det var Udlandet, der bar Tolden, — uagtet det maatte være klart, at der aldeles ingen Mening var i at refundere de eksporterende Møllere den af dem ved Indførselen erlagte Told, saafremt det virkelig var Udlandet, der bar denne Told,

og Kornet altsaa ikke ved Indførselen blev fordyret med dens Beløb. Det lod sig dog tænke, at Udlandet virkelig i særligt gode Aar, naar det gjaldt om at faa et betydeligt Kornoverskud anbragt paa det tyske Marked samtidig med, at dette følte mindre Trang dertil, maatte finde sig i en Prisreduktion, der faktisk lod det bære i alt Fald en Del af Tolden. Men i daarlige Høstaar med stærkt stigende Priser lod denne Forestilling sig ikke opretholde. Allerede 1887 havde den daværende Landbrugsminister Lucius under Forhandlingerne om Hvede- og Rugtoldens Forhøjelse til 5 Mk. udtalt, at denne Told selvfølgelig maatte ned sættes eller suspenderes, dersom Rugprisen i Løbet af 60 Dage vedblivende skulde staa over 180 Mk., — og i Decbr. 1891 naaede den endog over 240 Mk. Og statistisk kunde det ved Sammenligning med Udlandets Priser uimodsigeligt godtgøres, at Rugen var fordyret med Toldens fulde Beløb, tildels endog mere. Dette gjorde saa meget mere Virkning, som der i Maj 1890 var bleven valgt en ny Rigsdag, ved hvilken de borgerlige, mere frisindede Partier var bleven ikke lidt forstærkede, medens selv Centrum var bleven betænkeligt ved den høje Korntold.

Det var dog paa et andet agrarisk Omraade, at en Forandring i den hidtil fulgte Handelspolitik først begyndte at gøre sig gældende, nemlig overfor det i 1880 og navnlig i 1883 udstedte Forbud imod Indførsel af amerikansk Svinekød, Skinker og Pølser. Ved disse Forbuds Fremkomst havde man utvivlsomt haft for Øje at skaffe det tyske Landbrug højere Priser paa disse Frembringelser og derved fremkalde en stærkere Udvikling af Svineholdet i Tyskland; men officielt vare

de motiverede ved hygiejniske Hensyn, idet det gjordes gældende, at Amerikas Kontrol med Udførselen ikke var tilstrækkeligt betryggende. Da Amerika imidlertid 1890 vedtog Love, der indførte en skærpet Kontrol med det til Udførsel bestemte Kød og Flæsk, blev det vanskeligt at opretholde Forbudet mod Indførsel deraf paa den hidtidige Motivering. Og samtidig bestemte den nye amerikanske Toldlov, at den ved samme hjemlede Toldfrihed for Raasukker og Melasse ikke skulde komme til Anvendelse overfor de Lande, der ved Toldpaalæg eller hygiejniske Forbudsbestemmelser hindrede Indførsel af amerikansk Kød. Under disse Omstændigheder fandt den tyske Regering det hensigtsmæssigt at komme til en Forstaaelse med de Forenede Stater; i Aug. 1891 kom en Overenskomst i Stand*), hvorved den forpligtede sig til at ophæve sine Indførselsforbud imod amerikansk Kød, imod at Tyskland med Hensyn til Sukkerekспорт skulde regnes blandt de mestbegunstigede Stater; som Følge heraf ophævede en Forordning af 3. Septbr. 1891 Indførselsforbudet af 1883, hvad der i den tyske Rigsdag fra agrarisk Side paaførte Rigskansleren Angreb for at »have offret den lille Landbrugers Svin for de store Sukkerfabrikers Interesser«.

Den i Foraaret 1890 valgte Rigsdag var imidlertid mindre agrarisk og protektionistisk end de nærmest forudgaaende. De borgerlige Partier, særlig Venstre,

*) Det blev senere Genstand for Strid imellem Tyskland og de Forenede Stater, hvorvidt denne »Saratoga-Konvention« var en for begge Parter bindende Overenskomst eller blot en Udveksling af gensidig Erklæring om, hvad hver Part agtede at gøre. Jfr. Schr. d. Vereins f. Socialpolitik LXXXX S. 36 ff.

vare stærkere repræsenterede end før, og selv Centrum stillede sig under Trykket af de høje Kornpriser mere reserveret overfor de agrariske Fordringer. Endog Agrarerne begyndte at tage Ordet for en midlertidig Nedsættelse af Korntolden, fordi de frygtede for, at den ellers maaske vilde blive ramt af en definitiv Nedsættelse. Og fra mere liberal Side tog man Ordet for en Suspension af Korntolden under den herskende Nødstilstand. Regeringen ønskede imidlertid ikke at indlade sig paa nogen af Delene; paa den ene Side ønskede den at komme bort fra den høje Korntold, og vilde derfor ikke gaa til en blot midlertidig Nedsættelse; paa den anden Side frygtede den for, at det i Tilfælde af en Suspension kunde blive vanskeligt paany at komme tilbage til en Korntold. Den Vej, som den ønskede at gaa, var derfor den, at benytte en Nedsættelse af Korntolden som et Middel til Afslutning af Handelstraktater med kornproducerende Lande, hvorved disse til Gengæld bandt sig til bestemte Nedsættelser af andre, navnlig industrielle Toldsatser, som man ellers kunde imødesee en Forhøjelse af ved Udløbet af deres Tarifraktater med Frankrig. Herved vilde da tillige sikres paa den ene Side en Nedsættelse af Korntolden, der ikke blev blot forbigaaende, og paa den anden Side en Bevarelse af denne nedsatte Korntold for et længere Tidsrum.

Allerede i Sommeren 1890 menes en første Aftale om en gensidig Tilnærmelse imellem Tyskland og Østrig-Ungarn paa det handelspolitiske Omraade at være bleven truffen ved et Møde imellem de to Kejsere. I hvert Fald førte de i 1891 stedfindende Opsigelser af de forskellige franske Handelstraktater til

Forhandlinger imellem de to Stater om Afslutning af en Handelstraktat med bestemte Tarifsatser, og allerede i Maj s. A. var man naaet til en saadan Forstaaelse, at man i Fællesskab kunde aabne Forhandlinger med baade Schweiz og Belgien, senere ogsaa med Italien, om et sammenhørende Næt af Handelstraktater. der kunde afløse det hidtil bestaaende franske. I Decbr. 1891 forelagde Caprivi den tyske Rigsdag de d. 6. Decbr. med Østrig-Ungarn, Italien og Belgien afsluttede Traktater som et sammenhørende Hele, og hertil føjedes i Jan. 1892 en tysk-schweizisk Traktat. Samtlige Traktater skulde træde i Kraft d. 1. Febr. 1892 og gælde indtil 31. Decbr. 1903; blev de da ikke senest 31. Decbr. 1902 opsagte, skulde de fremdeles gælde med Adgang til Opsigelse med et Aars Frist.

Saa vel Regeringens Begrundelse af den ved Afslutningen af disse Traktater fulgte Politik som Rigsdagens Modtagelse af dem frembyder ikke ringe Interesse. Thi skønt det fra Regeringens Side fastholdtes og stærkt betonedes, at man holdt fast ved det i 1879 indtagne Beskyttelsesstandpunkt, og gjordes gældende, at man kun yderligere vilde udvikle dette efter Øjeblikkets forandrede Vilkaar og Krav, kan det næppe nægtes, at der var noget berettiget i den fra frihandelsvenlig Side kommende Paastand, at de af Regeringen fremsatte Betragtninger i deres Helhed indeholdt en skarp og rammende Kritik af den hidtil fulgte Toldpolitik. Thi samtidig med at Statssekretær Friherre v. Marschall erklærede, at man fastholdt det i 1879 indtagne Standpunkt, gjorde han gældende, at den nye Handelstraktat var en Formildelse af det hidtil fulgte

»Hochschutzzollsystem«, og at »Beskyttelsessystemet maa i Tyskland være maadeholdent eller ophøre at bestaa (oder es wird nicht sein)«, samt at man under Forhandlingerne med de andre Magter »havde smagt bittre Frugter af den i 1879—91 fulgte Politik.« Beskyttelsespolitikken havde bevirket, at der i Østrig-Ungarn var opstaaet Industrigrene, som for 10 Aar siden ikke eksisterede, og den Beskyttelse, som disse nu forlangte af deres Regering, havde i høj Grad vanskeliggjort Forhandlingerne. Og Caprivi selv erklærede, at man i 1887 havde spændt Buen altfor højt og at det ikke var lykkedes at skaffe Østtyskland de fulde Fordele af de høje Korntoldsatser, som man havde ventet. Naar man nu havde benyttet den Nedsættelse, som de høje Kornpriser og Hensynet til de arbejdende Klasser gjorde nødvendig, til dermed at tilkøbe sig Indrømmelser af Østrig-Ungarn med Hensyn til dets industrielle Toldsatser, maatte dette derfor ikke betragtes som et Offer, som Landbruget maatte bringe for Handels-traktaternes Skyld; tværtimod var det fremdeles den tyske Befolkning, der maatte bringe Offre for Landbrugets Skyld. Hvad det nu gjaldt om, da Tyskland var naaet til at blive »en Industristat af første Rang«, var at skaffe den tyske Industri et tilstrækkeligt Marked; »enten maa vi eksportere Varer, eller vi maa eksportere Mennesker«, sagde Rigskansleren med Hentydning til den i de senere Aar stærkt tiltagende Udvandring. Der maatte skaffes den stærkt voksende Befolkning tilstrækkelig og tilstrækkeligt billig Ernæring saa vel som Mulighed for at faa Arbejde. »Afslutningen af nye internationale Traktater med blot Mestbegunstigelse uden Fastsættelse af Tarifsatser«, hed det i det af

Regeringen offentliggjorte Memorandum, »vilde ganske vist give Tyskland Mulighed for at sikre den hjemlige Produktion Landets eget Marked, men ikke byde den ringeste Garanti for at holde de for vor Eksport uundværlige udenlandske Markeder aabne. Overfor den med den tiltagende Forøgelse af Produktionen og dens Hjælpemidler stedse hæftigere Væddekamp imellem alle økonomisk fremskredne Stater er et varigt Handels-samkvem imellem dem kun tænkeligt i Form af en rationel Udveksling af Varer, og denne forudsætter igen en vis gensidig Begrænsning af den frie Raadighed paa Toldtarif-Omraadet. Tyskland vilde, navnlig under de i Øjeblikket herskende handelspolitiske Strømninger, ikke kunne regne paa Opretholdelsen af sin Udførsel, naar det ikke paa sin Side ved en saadan Begrænsning giver andre Lande Mulighed for helt eller delvis at betale den modtagne Vare med deres egne Produkter.« Nægtes kunde det jo imidlertid ikke, at det var Tyskland selv, som havde fremkaldt de »herskende handelspolitiske Strømninger«, som nu skabte det betydelige Vanskeligheder.

Hvor vanskelig og betænkelig den ved det forudgaaende Tiaars Politik tilvejebragte Situation var, og hvor meget mere betænkelig den vilde have været, dersom ikke det franske Næt af Tariftraktater havde forhindret de omliggende Lande fra at anvende en egentlig Kamppolitik overfor Tyskland, fremgaar bedst af de Ord, hvori Kejser Wilhelm udtalte sin Anerkendelse af »den nye Kurs« og Caprivis Fortjenester af den tysk-østrigske Traktats Afslutning. »Vi kunne takke Rigskansler v. Caprivis Arbejde for dette Resultat. Denne jævne (schlichte) preussiske General har for-

staaet i Løbet af to Aar at arbejde sig ind i Themata, som det selv for de Indviede er vanskeligt at beherske. Med vidtskuende politisk Blik har han forstaaet i det rette Øjeblik at skærme vort Fædreland for store Farer. Det er selvforstaaeligt, at en enkelt Interesse maa bringe Ofre, for at det heles Vel kan fremmes. Men jeg tror, at den Gerning, der igennem Indleden og Afslutning af disse Handelstraktater for al Samtid og Fremtid vil staa som en af de betydeligste historiske Begivenheder, ligefrem kan kaldes en frelsende Daad (eine rettende That)«.

Den i disse Ord indeholdte Bedømmelse af den foreliggende Situation faar saa meget større Vægt, som de ved de nye Handelstraktater direkte vundne positive Fordele i sig selv ikke var saa særdeles betydelige. Ja, de schweiziske Toldsatser blev tildels endog højere, end de hidtil havde været, hvad man ikke havde kunnet nægte de schweiziske Underhandlere, fordi de med Føje kunde gøre gældende, at de dog vare lavere end de tilsvarende tyske. Overfor de andre Magter opnaedes vel forskellige Nedsættelser; men ligesom Tyskland selv ikke ønskede at berøve sin Industri den Beskyttelse, som den hidtil havde nydt — Regeringen beregnede, at Nedsættelsen af Tolden for de i Traktaterne nævnte Artikler gennemsnitlig kun bragte denne ned fra 14,4 til 13,5 % af Værdien —, saaledes gjaldt det samme om de andre Magter; fra begge Sider var man nærmest kun villig til at gaa til saadanne Nedsættelser, som man allerede i og for sig fandt hensigtsmæssige eller endog nødvendige. Østrig-Ungarn gav dog for saa vidt mere end Tyskland, som den gennemsnitlige Told for de traktatmæssigt bundne Satser herved

gik ned fra 15 til 11,3⁰/₀. Men dette fandt de tyske Industridrivende ret utilstrækkeligt, og de vare i det hele temmelig utilfredse med Traktaterne.

Det, som imidlertid var Hovedsagen ved disse og som vel særlig fremkaldte Kejserens Lovord og skaffede Traktaterne en almindelig Tilslutning i Rigsdagen, var, at der herved for en Tid af 12 Aar opnaaedes Sikkerhed for, at de i dem nævnte Toldsatser ikke kunde forhøjes til Skade for den tyske Industri. Og i saa Henseende havde det stor Betydning, at man var gaaet ind paa at binde et stort Antal Positioner. Medens saaledes Italien i sine tidligere Traktater kun havde bundet 8 Positioner, blev nu ikke mindre end 254 fastslaaede overfor Tyskland og Østrig-Ungarn, medens Schweiz forøgede de bundne Positioners Antal fra 26 til 293 (af ialt 476). Og denne Sikkerhed for Industriens uforstyrrede Virken opnaaede Tyskland jo i det væsentlige ved de Nedsættelser af Korntolden, som dog i Øjeblikket vare uundgaaelige, — og som dog ikke bragte den ned til, hvad den havde været før 1887. Medens det oprindelig havde været Meningen at gaa tilbage til de 3 Mk. pr. Dobbeltcentner Hvede og Rug, hvortil den blev sat i 1885, nøjedes Regeringen under Trykket fra Agrarernes Side med at gaa ned til 3¹/₂ Mk. Heller ikke for Byg og Havre gik man helt tilbage til Toldsatserne fra 1885. I det hele blev de i 1879 indførte agrariske Beskyttelsessatser opretholdt; det var kun de senere indtraadte Forhøjelser, som modificeredes. Overfor Italien var det særlig Vinproducenternes Interesser, som maatte tilsidesættes. Den haardeste Kamp førtes da ogsaa i Rigsdagen om disse Nedsættelser, saa meget mere, som man frygtede for,

at disse formedelst Frankfurterfredens Mestbegunstigelsesklausul ogsaa skulde komme Frankrig til Gode. Med megen Sagkundskab var der imidlertid sørget for saadanne nærmere Bestemmelser, der kun passede paa de italienske Vines Kvalitet; man regnede særlig paa at kunne anvende disse saavel som de italienske Druer til Forbedring af de blegere og mere syrlige tyske røde Vine.

Regeringen havde fulgt det kloge Princip, ikke at begynde med Forelæggelsen af en ny Tariflov, som saa kunde tjene som Basis for Forhandlinger om Nedsættelse ved Traktater, men at bringe Traktaterne først til Afslutning og derpaa forelægge dem som et samlet Hele, som det nu gjaldt om at vedtage eller forkaste; af Vedtagelserne fremgik da faktisk en ny Tariflov, gældende ogsaa overfor alle andre Lande, der havde Mestbegunstigelsesret. Til en Forkastelse og dermed en fuldstændig Prisgivelse af den tyske Eksportindustri til hver enkelt Magts vilkaarlige Fastsættelse af Toldsatser turde selv mange af Protektionisterne ikke gaa, og saaledes vedtoges Traktaterne da af Rigsdagen med en overvældende Majoritet. Hertil bidrog ikke lidet den politiske Situation; den fransk-russiske Forstaaelse var netop bleven proklameret, og Rigskansleren gjorde da med megen Virkning gældende, at det var nødvendigt at knytte en handelspolitisk Forstaaelse imellem Treforbundets Magter: Tyskland, Østrig-Ungarn og Italien. Ved den afgørende Afstemning over Traktaten med Østrig vedtoges denne med 243 St. imod 48. Hermed var faktisk ogsaa de andre Traktaters Vedtagelse sikret; selv Traktaten med Schweiz, der vakte størst Modstand, tildels fordi dets forudgaaende For-

højelse af sine Toldsatser vakte en Del Uvilje, vedtoges uden navnlig Afstemning, og i mindre end to Maaneder — i hvilke tilmed den parlamentariske Juleferie faldt — vare samtlige Handelstraktater gennemførte.

Det varede dog ikke længe, inden der baade omkring i Landet og i selve Rigsdagen rejste sig en mere uvillig Stemning imod det saaledes vedtagne. I 1892 vare de forbigaaende gunstige Konjunkturer for Industrien allerede forbi og afløstes af en industriel Depression, og samtidig bragte en god Høst Kornpriserne til at dale, medens Kvægsygen, som alt i flere Aar havde været til Stede, pludselig tog et stærkt Opsving (Antallet af de af Mund- og Klovsyge ny-angrebne Besætninger, som i 1890—91 gennemsnitlig havde været 400,000, steg i 1892 til over 1½ Million). Skønt Handelstraktaterne vare ganske uden Skyld i sidstnævnte Kalamitet og næppe endnu havde kunnet øve Indflydelse paa de førstnævnte Omraader, begyndte Landbrugernes og de Industri drivendes Misfornøjelse at rette sig imod dem, og der klagedes almindelig over, at de vare førte saa hovedkulds igennem, at ingen alvorlig Overvejelse og navnlig ingen dyberegaaende Undersøgelse over deres eventuelle Virkninger havde kunnet finde Sted. Denne Stemning kom temmelig stærkt frem overfor de supplerende Traktater, som i Efteraaret 1893 var bleven afsluttede med Rumænien, Serbien og Spanien og som forelagdes Rigsdagen i November. Rigskansleren havde her en saa meget vanskeligere Stilling, som han i disse Spørgsmaal maatte støtte sig til de borgerlig-frisindede Partier og tildels Socialdemokraterne, der vare afgjorte Modstandere af Regeringens samtidige Militærforslag, og fandt stærk

Modstand hos de Partier, der skulde hjælpe ham til at føre Militærloven igennem. I og for sig havde disse Lande ikke nogen særlig Betydning for Tysklands Eksport, og heller ikke for Landbrugsimporten havde de hidtil haft nogen større Betydning, om man end fra tysk Side var tilbøjelig til at anse særlig Rumænien for et Land med betydelige Fremtidsmuligheder som Eksportmarked, og dets Kornudførsel netop paa den Tid var i ikke ringe Fremvækst. Men Hovedsagen var, at de tyske Agrarer i Traktaten med Rumænien saa et Forbud paa en kommende Traktat med Rusland, med hvilket Tyskland for Tiden laa i Toldkrig, og at det selv uden dette faktisk vilde blive meget vanskeligt at forhindre, at russisk Korn tog Vejen over Rumænien til Tyskland, navnlig efter Formaling i Rumænien, ligesom dets Indførsel hertil i hvert Fald forøgede Rumæniens Eksportvarer i en tilsvarende Grad. Modstanden blev saa meget stærkere, som Regeringen atter i 1893 stod overfor en nyvalgt Rigsdag, hvor de frihandlerske Tendenser vare betydeligt svagere repræsenterede end i den foregaaende. Det lykkedes dog Rigskansleren at gennemføre Traktaterne; men ved den for dem alle afgørende Afstemning i Decbr. 1893 over den rumænske Traktat naaedes dog kun 189 Ja imod 165 Nej.

Traktaten med Spanien kom dog ikke til Gyl-dighed, da den i det spanske Kammer stødte paa hæftig Modstand og det tilsidst forkastede den. Nye Forhandlinger forblev resultatløse, og i Maj 1894 udbrød der en Toldkrig imellem de to Lande, idet Tyskland unddrog Spanien den hidtil indrømmede Mestbegunstigelse og gjorde sin Maksimaltarif anvendelig overfor det. Da Spanien besvarede dette med ligeledes

at anvende sin Maksimaltarif overfor Tyskland, forhøjede en tysk Forordn. af 25. Maj 1894 Tolden paa forskellige spanske Varer med 50 $\%$, og Rigsdagen gjorde endog en Tilføjelse til »Kamptoldparagrafen«, hvorefter Regeringen under en Toldkrig skulde være bemyndiget til at forhøje Toldsatserne med indtil 100 $\%$ og til at lægge en Told af 20 $\%$ af Værdien paa ellers toldfri Varer.

Tilrods for det uheldige Udfald af Forhandlingerne med Spanien var der dog nu tilvejebragt et ret omfattende mellemeuropæisk Traktatforbund, omsluttende Tyskland, Østrig-Ungarn, Serbien, Rumænien, Italien, Schweiz og Belgien, og de derved skabte lavere Toldtarifer kom derhos yderligere til Gyldighed overfor de »mestbegunstigede« Stater. Men Grundlaget var dog afgjort protektionistiske Toldtarifer, og man havde ængstelig vaaget over ikke at gøre de gensidige Indrømmelser større end strængt nødvendigt; Hovedsagen var, at eventuelle Fjendtligheder og Toldforhøjelser vare stillede i Bero for en Tid af 12 Aar.

En betydelig Udvidelse modtog det nye Traktatforbund, da det omsider i 1894 lykkedes Tyskland at overvinde Ruslands hidtidige Utilbøjelighed til at inklade sig paa Afslutning af en Tariftraktat. Men der maatte da ogsaa først en skarp Toldkrig til imellem de to Lande, før Ruslands Modstand blev brudt. Lige siden 1822 havde Tyskland gjort Forsøg paa at opnaa en Handelstraktat med Rusland, og 1873 havde Bismarck lovet Rigsdagen, at der ikke igen skulde hengaa 50 Aar med unyttige Forsøg. Der hengik dog altsaa mere end 20 Aar, før disse fortsatte Bestræbelser førte

til et Resultat. Dette havdes allerede ved Afslutningen af den tysk-østrigske Traktat saa vidt i Sigte, at begge Parter forbeholdt sig at afslutte en særlig Traktat med Rusland.

Rusland, der alt i længere Tid (siden 1850) havde fulgt en protektionistisk Politik efter Lists Program og derved fremkaldt en ret blomstrende Tekstil- og Jernindustri, var fra Slutningen af 70'erne ved sine finansielle Vanskeligheder bleven drevet ind paa en mere udpræget Protektionisme. Krigen med Tyrkiet nødsagede det til at opkræve Tolden i Guld i Stedet for i Papirrubler med stadig ringere Værdi, og i 1882 forhøjedes Tarifens Satser yderligere med 10 %. Men derefter krævede den yderliggaaende nationalistiske Strømning en Toldtarif, som kunde holde Vesteuropa ude, og Tariferne af 1885 og navnlig af 1891 imødekom disse Krav saa vidt, at Toldlovgivningen blev omtrent prohibitiv. Den stærke Udvikling af en Storindustri, som herved fremkaldtes, skyldtes dog for en stor Del fremmed Kapital, saa at Udbyttet af disse Foretagender for en ikke ringe Del gik til Udlandet og slugte en ret betydelig Del af den tilsyneladende store aarlige Merudførsel.

Overfor denne prohibitive Tarif lod Tyskland fra 1. Febr. 1892 ikke de nye traktatmæssige Toldsatser, men den nye almindelige Tarif komme til Anvendelse paa Rusland, der saaledes blev det eneste større Landbrugsland, overfor hvis Frembringelser der anvendtes Differentialtold. Under og efter Misvæksten i 1891 og den knappe Høst i 1892 havde dette mindre praktisk Betydning; men med en god Høst i 1893 i Udsigt blev denne Tilstand ret følelig for Rusland, som derfor

tilbød Afslutning af en gensidig Mestbegunstigelses-traktat. Da man ikke kunde enes herom, prøvede man fra begge Sider at fremtvinge en Overenskomst ved en Toldkrig, der skulde overbevise Modparten om, hvor meget han skadede sig selv ved Mangel paa Imødekommen. Fra 1. August forhøjede Rusland sine alt i Forvejen meget høje Toldsatser overfor Tyskland med 20—30 0/0, den finske Tarifs Satser endog med 50 0/0, hvad Tyskland besvarede med at forhøje sine Toldsatser overfor Rusland med 50 0/0, saa at russisk Brødkorn maatte betale 7½ Rmk. pr. Dobbeltcentner, medens rumænsk og ungarsk kun betalte 3½ Rmk. Som Svar forhøjede Rusland atter sine Toldsatser yderligere og forhøjede Skibsafgiften for tyske Skibe fra 5 Kopek til 1 Rubel — altsaa det 20-dobbelte — pr. Kmlst. Til det stærke Tryk, som herved lagdes paa den tyske Skibsfart, kom, at England under Toldkrigen fordrev Tyskland fra det russiske Jernmarked, og da endvidere Frankrig i Juni 1893 havde sluttet en Handelskonvention med sin Allierede, frygtede Tyskland for yderligere at fjerne Rusland fra sig, og d. 10. Febr. 1894 kom omsider en tysk-russisk Handels- og Skibsfartstraktat i Stand, ved hvilken foruden gensidig Mestbegunstigelse — hvorved de Frankrig gjorde russiske Indrømmelser nu ogsaa kom Tyskland til Gode — et stort Antal Tarifpositioner, tildels med mere eller mindre betydelig Nedsættelse, blev fastslaaede for en Tid af 10 Aar.

Medens de Industridrivende, der allerede i Praksis havde erkendt de Fordele, som de foregaaende Handelstraktater havde bragt dem, enstemmigt sluttede sig til Tarifforslaget, mødte det stærk Modstand og skarp

Kritik i agrariske Kredse baade i og udenfor Rigsdagen. Her gik Modstanderne saa vidt, at det paa-stodes, at den russiske Traktat var en Ligsten, paa hvis ene Side den Indskrift kunde sættes: »Her blev det tyske Landbrug baaret til Graven«, medens der paa den anden Side efter nogen Tids Forløb vilde kunne skrives: »og den tyske Industri fulgte efter«.*) Det var selvfølgelig den betydelige Nedsættelse af Korntolden, som især forbitrede dem; men hertil føjedes Klagen over, at der indrømmedes russiske Forsendere ad Jernbanerne Ligestillethed med tyske i Henseende til Jernbanefragter — uagtet dette var en Praksis, der var fulgt i henved 40 Aar —, og særligt, at der var sikret Østersøhavnene Danzig, Memel og Königsberg de samme Takster for Forsendelsen af Korn, Hør og Hamp fra russiske Stationer, som gjaldt fra disse til Libau og Riga. Man udtalte Frygt for, at det russiske Korn skulde benytte disse Ruter ikke blot til Eksport til andre Lande, men ogsaa til »Oversvømmelse« af selve Østpreussen. Ogsaa den — forholdsvis ringe — Nedsættelse af Tolden paa Tømmer og Træ erklæredes

*) Hvor ganske ugrundet denne Forudsigelse var, vil allerede fremgaa af følgende: efter den tyske Statistik tiltog Tysklands Udførsel til Rusland fra gennemsnitlig 206 Mill. Mk. i 1887—92 til 365 Mill. Mk. i 1895—1900; deraf faldt paa Metalvarer 35.4 Mill. Mk., paa Maskiner, Lokomotiver, Instrumenter m. v. 31.7 Mill. Mk. Tysklands Indførsel fra Rusland voksede ganske vist endnu mere, nemlig fra 479 til 682 Mill. Mk. (relativt altsaa dog kun med 42 imod 77 %); men det var overvejende Land- og Skovbrugsfrembringelser o. a. Raastoffer, der tilmed delvis — navnlig for Brødkornets Vedkommende — traadte i Stedet for tilsvarende Indførsler fra Østrig-Ungarn, hvis Hvede-Udførsel fra $\frac{3}{4}$ Mill. Dobbelcentner i 1892—93 gik ned til gennemsnitlig knap 40,000 D. C. i 1898—1900.

for ruinerende for den tyske Skovdrift saa vel som for Savværkerne.

Det var for at formilde Agrarernes Vrede over denne Handelstraktat, at den tyske Regering samtidig gik til Ophævelsen af Identitetsbeviser som Betingelse for Toldgodtgørelser ved Eksport af Korn og Anvendelsen af saadanne »Einfuhrschein« ved Indførsel af andre Varer, hvorved der faktisk skabtes Eksportpræmier for de østlige Kornproducenter. Imidlertid stemte ved den afgørende Afstemning over Handels-traktatens Art. I d. 10. Marts 1894 146 Medlemmer — og det væsentlig Konservative, hvis Støtte Regeringen behøvede i andre Sager — imod den, medens de 200 Stemmer for Traktaten for en stor Del tilhørte de oppositionelle Partier, — og hermed var utvivlsomt Grunden lagt til Rigskansler Capravis Fratræden i Oktober 1894.

Medens Ruslands Tilslutning til det af Tyskland tilvejebragte Traktatforbund, der snart efterfulgtes af en anden Traktat med Østrig-Ungarn, i og for sig var af stor Betydning for den økonomiske Forbindelse imellem de europæiske Lande, indeholdt den i Virkeligheden en Opgivelse af den utvivlsomt til Grund for det mellemeuropæiske Traktatforbunds Dannelse liggende Tanke: at skabe et økonomisk sammenknyttet Mellemeuropa, stort nok til at danne en for sig afsluttet Helhed og skikket til — ved Landenes forskellige Beskaffenhed og Kulturstandpunkt — gennem en gensidig Supplering og en hensigtsmæssig Arbejdsdeling at forsyne sig selv med alle de vigtigste og nødvendigste Frembringelser, saa at det kunde hævde sin Selvstæn-

dighed overfor de store Verdensmagter og skille sig fra dem ved ensartede Toldmure udadtil. Ved Traktaterne med Rusland forvandlede det »mellemeuropæiske« Traktatforbund til et »østeuropæisk«, og da dette atter tilstod baade Frankrig, Storbritannien og de Forenede Stater Mestbegunstigelsesret, var dermed Tanken om en større »Zollverein«, en »mellemeuropæisk Toldkoalition«, som under Forhandlingerne i den tyske Rigsdag i 1891—92 havde været ikke lidet fremme, i Virkeligheden skrinlagt. Hvad der nu kom i Stand, var egentlig kun en fælles Overenskomst om i en vis Aarrække ikke at forhøje Toldtariferne for de baandlagte Satsers Vedkommende, og i Stedet for at Traktatforbundet skulde betragtes som et første Skridt til en større, efterhaanden voksende, gensidig Tilnærmelse, vaktes nu efterhaanden den Følelse, at man ved Traktaternes Udløb genvandt Frihed til at sætte Toldsatserne op. Dertil kom en voksende Uvilje imod Mestbegunstigelses-Staterne, der fik alle de samme Fordele som Traktatmagterne uden selv at binde sig til ikke at forhøje deres Toldsatser, naar det kun skete ligeligt overfor alle. Følgerne heraf viste sig senere, da der blev Spørgsmaal om Traktaternes Fornyelse, idet hver enkelt af Traktatforbundets Magter da kun tænkte paa at varetage sine Særinteresser overfor Medkontraherenterne uden nogen Følelse af, at de dannede en sammenhørende Helhed med fælles Interesser. Og saaledes blev Fornyelsen i 1905 i Stedet for en større Tilnærmelse kun en Forøgelse af de Skranker, der rejser sig imod en nærmere økonomisk Forbindelse imellem de mellemeuropæiske Stater.